

Warszawa, 8 stycznia 2024 r.

Dotyczy: konsultacje publiczne Komisji Europejskiej: Odporność społeczna – zarządzanie ryzykiem związanym z klimatem w UE

Szanowni Państwo,

Szanowne Przedstawicielki i Przedstawiciele Komisji Europejskiej,

W imieniu Green REV Institute (REV), inicjatora i koordynatora koalicji Future Food 4 Climate, zrzeszającej 103 organizacje społeczeństwa obywatelskiego, chcę przedstawić stanowisko REV w ramach prowadzonych przez KE konsultacji dot. odporności społecznej - zarządzania ryzykiem związanym z klimatem w UE.

Konsultacje społeczne

Komisja Europejska na wstępie wskazuje, że “w ostatnim sprawozdaniu Międzyrządowego Zespołu ds. Zmian Klimatu powtórzono, że zmiana klimatu powoduje nieunikniony wzrost skutków fizycznych. W oparciu o naukowe europejskie sprawozdanie z oceny ryzyka związanego z klimatem komunikat określone zostaną obszary, w których należy podjąć dalsze działania w celu zarządzania ryzykiem w UE. Celem jest przekazanie wyników unijnej oceny ryzyka związanego z klimatem oraz zapewnienie decydom i decydom możliwości podejmowania świadomych decyzji dotyczących dopuszczalności ryzyka i kompromisów związanych z ograniczaniem ryzyka.”

Zgodnie z przedstawionym przez Komisję Europejską celem konsultacji, tj.: uzyskaniem dodatkowych dowodów na temat potrzeb i rodzajów działań na szczeblu UE w zakresie zarządzania ryzykiem związanym z zagrożeniami klimatycznymi, chcemy przedstawić stanowisko Green REV Institute.

Produkcja żywności i rolnictwo zwierzęce w centrum debaty dot. zarządzania ryzykiem związanym ze zmianą klimatu

W pierwszej kolejności chcemy odnieść się do kwestii grup i podmiotów, które zostaną dotknięte zmianami klimatycznymi. Warto zauważyć, że Unia Europejska podejmuje obecnie niewystarczające działania związane z budowaniem odporności na zmiany klimatu zarówno w kontekście odporności społeczeństwa, odporności gospodarki, odporności rolnictwa i systemu produkcji żywności. Od wielu lat organizacje pozarządowe oraz środowisko naukowe alarmują, wskazując na konkretne rozwiązania, fakty i zagrożenia, jednak nie spotyka się to z wystarczającą reakcją i podjęciem działań przez władze unijne. Tylko w 2023 r. Komisja Europejska zawiodła społeczność europejską, organizacje pozarządowe reprezentujące interesy obywateli i obywaterek UE oraz środowisko naukowe opóźniając i odkładając na czas nieokreślony reformy związane ze sprawiedliwą transformacją systemu żywnościowego i rolnictwa. Nie możemy pominąć legislacji dla zrównoważonego systemu żywnościowego (Sustainable Food System Law), której projekt miał być przedstawiony we wrześniu 2023 r., ale jak czytamy w [odpowiedzi](#), którą Green REV Institute otrzymał od Komisarki UE Stelli Kyriakides: *“Jak słusznie zauważono, zrównoważony rozwój ma fundamentalne znaczenie dla bezpieczeństwa żywnościowego. Bez przejścia na zrównoważony system żywnościowy bezpieczeństwo żywnościowe będzie poważnie zagrożone w perspektywie długoterminowej, co będzie miało nieodwracalne skutki w Europie i na świecie. Jak podkreślono w orędziu o stanie Unii w 2023 r., Komisja była, jest i nadal będzie ambitna w odniesieniu do Europejskiego Zielonego Ładu i jego wdrażania. Fakt, że FSFS nie został uwzględniony w programie prac Komisji na 2024 r., nie zmienia faktu, że jest to ważna inicjatywa dla Komisji. **Prace nad tą***

inicjatywą trwają, ale w tym momencie nie podjęto żadnej decyzji dotyczącej terminu jej przyjęcia.”

Brak decyzji KE i opóźnienia w reformach dotyczą także instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej (polityka promocji produktów rolno-spożywczych), rewizji legislacji dot. dobrostanu zwierząt tzw. hodowlanych, braku działań w przypadku inwestycji w Hiszpanii: pierwszej przemysłowej fermy ośmiornic. Komisja Europejska podejmuje działania, które mają wpływ na globalne bezpieczeństwo żywnościowe i żywności, i dotychczasowe “kompromisy” stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa obywateli i obywaterek UE, gospodarki Wspólnoty, powodują dalsze szkody dla bioróżnorodności, środowiska naturalnego i przyczyniają się do intensyfikacji i wzrostu zagrożenia zmianami klimatycznymi. Kompromisy polityczne nie mogą determinować spadku jakości życia i budować zagrożeń dla społeczności europejskiej i globalnej. Brak i opóźnianie transformacji systemu żywności i przechodzenia do systemów roślinnych ma kluczowy wpływ na przyszłość Europy i już dzisiaj implikuje dodatkowe koszty społeczne, gospodarcze i środowiskowe.

W niniejszym stanowisku chcemy zawrzeć najważniejsze ryzyka i zagrożenia, które są determinowane przez brak albo/i opóźnienie transformacji systemu żywności, działań i planów, które powinny być podejmowane zgodnie z ambicjami strategii Od pola do stołu, integralnej części Europejskiego Zielonego Ładu. W stanowisku wskazujemy na dwa główne obszary, które powodują spadek jakości życia, zagrożenie dla zdrowia i życia obywateli i obywaterek UE oraz zagrożenie dla gospodarki UE - bezpieczeństwo żywności oraz bezpieczeństwo żywnościowe. Obydwa obszary są bezpośrednio powiązane z transformacją klimatyczną - transformacją systemu żywności i rolnictwa.

Bezpieczeństwo żywności

Obecny system żywności oraz rolnictwo oparte na produkcji zwierzęcej stanowią zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi. Mamy do czynienia, m.in. z:

a. **antybiotykoopornością:** w 2019 r. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) uznała oporność na środki przeciwdrobnoustrojowe za jedno z 10 najważniejszych globalnych zagrożeń zdrowia publicznego, którym musi stawić czoła ludzkość. W lipcu 2022 r. Komisja i kraje UE uznały oporność na środki przeciwdrobnoustrojowe za jedno z trzech najpoważniejszych zagrożeń dla zdrowia w UE. Oporność na środki przeciwdrobnoustrojowe to globalna katastrofa zdrowotna, która już teraz zabija ponad 1 270 000 osób rocznie (The Lancet, 2022). Światowa Organizacja Zdrowia (2023) szacuje, że do 2030 r. na zachodnim Pacyfiku z powodu oporności na antybiotyki dojdzie do 5,2 miliona zgonów. Stosowanie antybiotyków u zwierząt tzw. hodowlanych musi zostać zredukowane do zera. Warto zaznaczyć, że pomimo, że Unia Europejska inicjuje legislację dot. ograniczania i monitorowania stosowania antybiotyków, w szczególności w rolnictwie zwierzęcym, to prawodawstwo nie jest wystarczająco szybko i skutecznie wdrażane na poziomie państw członkowskich. Polska nie zaimplementowała nadal unijnych Rozporządzeń - Rozporządzenie 2019/4(2) zostało wdrożone do polskiego porządku prawnego ustawą z dnia 1 grudnia 2022 r. o zmianie ustawy o paszach oraz ustawy o odpadach (Dz. U. 2022 poz. 2722). Natomiast do opracowania, prowadzenia procesu uzgodnień (wewnętrznych i zewnętrznych), opiniowania i konsultacji publicznych, w tym prowadzenia konferencji uzgodnieniowych, projektu ustawy zmieniającej ustawę w zakresie niezbędnym do wdrożenia przepisów rozporządzenia 2019/6(1), zgodnie z upoważnieniem Ministra Zdrowia, został wskazany Urząd Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych. W lipcu 2023 ustawa krajowa wdrażająca przepisy przedmiotowego rozporządzenia znajdowała się na etapie wpisu do Wykazu Prac Legislacyjnych i Programowych Rady Ministrów (działania w ramach programu AgriWatch, implementowane przez Green REV Institute);

b. **ubóstwem żywnościowym jakościowym i ilościowym oraz chorobami wynikającymi ze spożywania nie zrównoważonej żywności:** w raporcie Safe and Just Plant Based Treaty (2023), wskazano, że: “Spożywanie mięsa, nabiału i jaj jest jedną z głównych przyczyn chorób. Subsydiowane przemysłowe rolnictwo zwierzęce jest odpowiedzialne za wysoki poziom spożycia czerwonego i przetworzonego mięsa na Zachodzie i w gospodarkach wschodzących

i przyczynia się do chorób serca, otyłości, cukrzycy i niektórych nowotworów (Friel i in., 2009; Aston i in., 2012; Anand i in., 2015). W *Regenesi* George Monbiot (2022, s. 50-51) zauważa, że wraz ze wzrostem temperatur uprawy będą mniej pożywne, ponieważ będą rosły szybciej w wyższych temperaturach z większą ilością dwutlenku węgla w atmosferze, ale będą miały mniej czasu na wchłanianie składników odżywczych, takich jak żelazo, cynk, wapń, magnez, białko i witaminy z grupy B. Związane ze zdrowiem skutki zmian klimatu obejmują zwiększoną liczbę chorób związanych z upałem, takich jak udar cieplny, wyczerpanie cieplne oraz zwiększona zachorowalność i śmiertelność (Kemp i in., 2022).” Brak dostępu do zrównoważonej żywności i konsekwencje tej sytuacji dotyczą już 58 milionów obywateli i obywaterek Unii Europejskiej (zgodnie z raportem Komisji Europejskiej ze stycznia 2023 r. Drivers for Food Security). W ostatnim raporcie Banków Żywności: Niedożywienie i Głód w Polsce wskazano, że w najtrudniejszym położeniu są obecnie seniorzy i seniorzy, dzieci, osoby niepełnosprawnościami oraz rodzice samodzielnie wychowujący dzieci. *“W gospodarstwach domowych u 53% badanych osób pieniędzy nie wystarcza na zaspokojenie podstawowych potrzeb – także na kupno jedzenia. Ponad 80% z nich przynajmniej raz w ostatnim roku odczuwało głód, którego nie można było zaspokoić z przyczyn finansowych. W 56% domów taka sytuacja zdarza się regularnie. Sześć na dziesięć osób musi się zapożyczać, żeby kupić żywność. Więcej niż dwie trzecie badanych musiały zrezygnować z zakupów spożywczych, żeby sfinansować inne wydatki, np. zapłacić za leki lub czynsz. Z talerzy w biednych domach znikają więc całe grupy produktów. Żeby zaoszczędzić na jedzeniu ponad 60% badanych rezygnuje z ryb, 53% z mięs i wędlin, a prawie 41% z warzyw. Z listy zakupów znikają też cukier i słodycze oraz napoje, w tym kawa i herbata.”* W raporcie wskazano także na dwie strony ubóstwa żywnościowego: jakościową i ilościową. Jak wskazuje dr. Marta Czapnik - Jurak: *“Paradoksalnie, skutkiem niedożywienia jakościowego są nadwaga i otyłość. Dotyczy to także dzieci jedzących wysokoenergetyczną żywność o niskiej wartości odżywczej, jak przekąski i słodycze “*

Konsekwencje niezdrowego, niezrównoważonego jedzenia i braku dostępu do zdrowej żywności wskazuje w raporcie Drivers of Food Security Komisja Europejska : “Szacuje

się, że w regionie UE 59% dorosłych i około jedna trzecia dzieci w wieku 5-9 lat ma nadwagę lub otyłość, a 23% otyłość (OECD, 2019) i być może wbrew intuicji, współlistnieją one również z niedoborami mikroelementów.” **Ubóstwo żywnościowe oraz choroby związane z żywnością stanowią poważne zagrożenie w kontekście braku transformacji do zrównoważonych systemów żywnościowych już dzisiaj. W związku z postępującymi zmianami klimatu zjawiska te będą dalej się pogłębiać;**

Bezpieczeństwo żywnościowym

Zgodnie z danymi przedstawionymi w najnowszym (2023) raporcie Safe and Just Plant Based Treaty: W 2022 r. około 735 milionów ludzi borykało się z chronicznym głodem, co oznacza wzrost o 122 miliony od 2019 r. (FAO i in., 2023). Nie jesteśmy na dobrej drodze do osiągnięcia celu Organizacji Narodów Zjednoczonych, jakim jest wyeliminowanie głodu do 2030 r. (FAO i in., 2023). Kryzys klimatyczny już zmniejszył globalny wzrost wydajności rolnictwa (Ortiz-Bobea i in., 2021, 306-312), a bez podjęcia dalszych działań w zakresie emisji gazów cieplarnianych nastąpi dalsza eskalacja chronicznego głodu. Ze względu na zwiększone ryzyko poważnych awarii upraw w wielu regionach, istnieje pilna potrzeba poprawy odporności upraw i odporności na stresory klimatyczne, w tym upały i susze.”

Unia Europejska bezpośrednio przyczynia się do kryzysu związanego z bezpieczeństwem żywnościowym poprzez subsydiowanie i wspieranie środkami publicznymi rolnictwa zwierzęcego i sektora hodowlanego, oraz przedsiębiorstw związanych bezpośrednio z przemysłową hodowlą zwierząt. W 2023 r. Green REV Institute prowadził działania strażnicze w ramach programu AgriWatch, pytając instytucje publiczne, w tym Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa m.in. o kwoty wsparcia dla konkretnych firm z sektora rolnego a także wysokość udzielanego wsparcia w ramach Wspólnej Polityki Rolnej dla produkcji zwierzęcej.

Warto zauważyć, że rolnictwo jest zarówno sektorem narażonym na zagrożenia związane ze zmianami klimatu, jak również współczesne rolnictwo, oparte na intensywnym chowie i hodowli zwierząt, ma ogromny wpływ na klimat i jest nazywane motorem katastrofy klimatycznej obok sektora paliw kopalnych.

“Stosowane środki czy techniki mogą okazać się niewystarczające dla utrzymania wysokości produkcji w gospodarstwach już w ciągu najbliższych kilku lat. Utrudnia to planowanie upraw czy prowadzenie hodowli w sposób opłacalny. Rolnictwu dużo trudniej jest też zaadaptować się do ekstremów pogodowych, niż do zmieniających się średnich temperatur czy sum opadów. Tropikalne noce, fale upałów czy susze mogą całkowicie zniszczyć plony, a silne opady czy zalania utrudniać lub uniemożliwiać prowadzenie prac agrotechnicznych, powodować straty w związku z pojawianiem się warunków beztlenowych w glebie (obumieranie korzeni, rozwój chorób korzeni) oraz znacznie nasilać erozję, niszcząc żyzną warstwę gleby.

Wzrost temperatury Ziemi już teraz kształtuje wysokości plonów na całym świecie powodując np. ich globalny spadek o ok. 13% w przypadku palmy oleistej czy wzrost o ok. 3,5% dla soi. Negatywny wpływ globalnego ocieplenia widoczny jest przede wszystkim w Europie (w zachodniej i południowej części kontynentu plony głównych upraw zmniejszyły się o ok. 6-21%), południowej części Afryki i Australii, natomiast pozytywny w Ameryce Łacińskiej. Przykładowo w Chinach straty w przypadku upraw kukurydzy i soi (łącznie) związane ze zmianą klimatu wyniosły ok. 820 mln dolarów pierwszej dekadzie XXI w., a w USA straty sektora hodowlanego wynikające z upałów szacowane są na 1,7-2,4 mld dolarów rocznie.”

Komisja Europejska wskazuje, że “2 grudnia 2021 r. oficjalnie przyjęto porozumienie w sprawie reformy wspólnej polityki rolnej (WPR). Nowe przepisy, które weszły w życie 1 stycznia 2023 r., przygotowują grunt pod sprawiedliwszą, bardziej ekologiczną i w większym stopniu opartą na wynikach wspólną politykę rolną. Jej celem jest zapewnienie zrównoważonej przyszłości europejskim rolnikom i bardziej ukierunkowanego wsparcia mniejszym gospodarstwom oraz

umożliwienie krajom UE większej elastyczności w dostosowywaniu środków do warunków lokalnych. Rolnictwo i obszary wiejskie mają kluczowe znaczenie dla Europejskiego Zielonego Ładu, a WPR na lata 2023–2027 będzie ważnym narzędziem realizacji założeń strategii „Od pola do stołu” i strategii na rzecz różnorodności biologicznej.” Pomimo tego, Komisarz ds. Rolnictwa UE Janusz Wojciechowski w jednym z wywiadów wskazywał, że: “w polskim planie strategicznym najważniejsze są gospodarstwa hodowlane.” Jest to nie tylko sprzeczne z ambicjami strategii Od pola do stołu ale też niespójne z wiedzą naukową dot. wpływu sektora hodowlanego na klimat i tym samym na bezpieczeństwo żywnościowe i odporność rolnictwa. Pokazuje to także duży rozdźwięk między deklaracjami władz UE a faktycznymi działaniami, które mają realny wpływ na klimat i ryzyka dla rolników, rolniczek i całego społeczeństwa europejskiego.

Wnioski

Zagrożenia i ryzyka wynikające z opóźnień i braku wdrażania celów i działań związanych ze sprawiedliwą transformacją systemu żywnościowego i przechodzenia do systemów roślinnych dla ludzi dotyczą zarówno bezpieczeństwa żywności jak bezpieczeństwa żywnościowego. Komisja Europejska oraz Parlament Europejski dysponuje wszystkimi danymi dot. wiedzy naukowej, najnowszych badań, rekomendacji środowiska naukowego w zakresie transformacji klimatycznej, transformacji rolnictwa i systemu żywności. Trudno zarządzać ryzykami w sytuacji, gdy władze UE same te ryzyka poprzez brak działań i hamowanie transformacji tworzą. Dynamika polityczna i kadencyjność władz UE powinny stanowić motor naprawy i budowania odporności systemu a nie dodatkowe zagrożenie związane z kompromisami na rzecz lobby przemysłu rolnego ze szkodą dla obywateli, obywaterek, rolników i rolniczek oraz całego systemu żywności.

Jak wskazuje w raporcie “Analiza ryzyk klimatycznych - badanie ryzyk z modelem D. Climate” z września 2023 r. Deloitte: “ wyniki pilotażowego stress–testu klimatycznego

przeprowadzonego przez Europejski Bank Centralny wskazują, że szacowane straty dla sektora bankowego w ciągu najbliższych trzech dekad będą niższe, jeśli transformacja przebiegnie w sposób uporządkowany, niż jeśli nastąpi ona zbyt późno lub wcale. Nakłady związane z transformacją stanowią niezbędną inwestycję pozwalającą stworzyć podstawy wzrostu gospodarczego w nowej rzeczywistości klimatycznej i gospodarczej. Perspektywa braku działań (zarówno adaptacyjnych i transformacyjnych) jedynie pozornie jest mniej kosztowna. **Koszt w tym przypadku jest zdecydowanie pogorszenie perspektyw wzrostu gospodarczego w długim okresie.”**

Green REV Institute

Green REV Institute to zielony think tank, watchdog klimatyczny działający dla transformacji systemu żywności. Green REV Institute łączy kropki na mapie praw człowieka, praw zwierząt i klimatu. Założony w 2014 r. włącza dla zmiany systemowej osoby aktywistyczne, buduje współpracę i partnerstwa dla transformacji systemu żywności.

Green REV Institute to organizacja członkowska [50by40](#), [Eurogroup for Animals](#), [World Federation for Animals](#), [European Vegetarian Union](#), Aquatic Animal Alliance, TAPP Coalition, PlantEurope network, OFOP, Niech Żyją, jedna z 10 NGO w EU Platform on Animal Welfare, wspiera [Plant Based Treaty](#).

[Green REV Institute](#) zainicjował i jest operatorem pierwszej rzeczniczej koalicji dla naprawy systemu żywności w Polsce [Future Food 4 Climate](#), organizatorem międzynarodowego wydarzenia [European Vegan Summit](#), producentem raportu [Wegańska Warszawa](#) oraz [Posłuchaj Wegańskich Biznesów](#). Green REV Institute włącza młode osoby do działań na rzecz naprawy systemu żywności, edukuje i mobilizuje w ramach [Green Advocacy Academy](#).